

RECENZJA KSIĄŻKI JANA MACIEJEWSKIEGO PT. „GRUPY DYSPOZYCYJNE. ANALIZA SOCJOLOGICZNA”

Beata CZUBA*

* *Wydział Cybernetyki Wojskowej Akademii Technicznej*
e-mail: bczuba@mon.gov.pl

Recenzja wpłynęła do redakcji 12.10.2014 r.

© Zeszyty Naukowe WSOWL

Drugie wydanie książki dr. hab. Jana Maciejewskiego pt. „Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna” to pozycja ważna i oczekiwana na rynku księgarskim wydawnictw socjologicznych. Doniosłość problematyki poruszanej przez Autora wynika z kilku powodów.

Po pierwsze, J. Maciejewski definiuje i porządkuje znaczenie kluczowych pojęć należących do obszaru badań podsystemów społecznych, zwanych grupami dyspozycyjnymi. Wychodzi w ten sposób naprzeciwko artykułowanym od dawna potrzebom środowiska badaczy, którzy od kilkunastu lat coraz śmielej eksplorują grupy militarne, paramilitarne i ochotnicze, zaangażowane w pracę na rzecz bezpieczeństwa państwa i obywateli. Omawiana książka staje się zatem swego rodzaju „kotwicą” semantyczną i metodologiczną, ułatwiającą zainteresowanym orientację w tym coraz bardziej skomplikowanym obszarze zjawisk społecznych. Nie ulega wątpliwości, że bezpieczeństwo wciąż jest newralgicznym problemem społeczeństw coraz bardziej świadomych iluzji jego trwałości, kruchych gwarancji i niezawodności systemów zabezpieczeń.

Po drugie, Autor rysuje drogowskazy w zakresie metodologii badań prowadzonych w grupach dyspozycyjnych. Wskazuje zatem na paradygmat systemowy, sytuując tę nową subdyscyplinę socjologii w ramach klasycznych teorii socjologicznych (neofunkcjonalizm, teorie konfliktu), jednocześnie podkreślając bardzo współczesne „zanurzenie” rozważanej problematyki w nurcie badań nad ryzykiem i niepewnością.

Po trzecie, J. Maciejewski nie ukrywa aspiracji do prekursorstwa w tworzeniu nowej subdyscypliny, która nazywana jest od pewnego czasu „socjologią grup dyspozycyjnych”. Rozumie bowiem doskonale ideę leżącą u podstaw funkcjonowania nowoczesnych systemów zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa państwa - konieczność zintegrowanego działania. Autor łączy zatem rozproszone, jak dotąd, ujęcia badawcze, skoncentrowane na poszczególnych grupach zaangażowanych w system bezpieczeństwa.

Po czwarte, książkę można uznać za pisarskie zwieńczenie długoletniej pracy Autora, który wytrwale i konsekwentnie odkrywa mechanizmy funkcjonowania ważnego fragmentu społecznej rzeczywistości, tworząc również instytucjonalne podstawy tej subdyscypliny, będąc przy okazji mentorem dla innych badaczy, poszukujących odpowiedzi na pytania dotyczące tego interesującego pola badawczego.

Książka składa się z dwóch wstępów (do wydania pierwszego i do wydania drugiego), czterech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii, streszczenia w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim, indeksu rzeczowego oraz wykazu tabel i rysunków.

W części pierwszej Autor definiuje podstawowe pojęcia, wokół których konstruuje swoje rozważania - pojęcie grupy, grupy dyspozycyjnej, podział grup, wskazuje także na paradygmat systemu, w ramach którego należy interpretować badane zjawiska. W omawianej tutaj rozszerzonej wersji książki część pierwsza wzbogacona została o ciekawy podrozdział dotyczący „luk strukturalnych” w ujęciu Ronalda Burta. Autor, przywołując koncepcję Burta, wskazuje na jeden z mechanizmów powstawania dewiacji w zorganizowanych grupach, której wyjaśnienia należy szukać nie tylko w cechach moralnych jednostek, lecz w istnieniu wad systemu.

Ożywczym intelektualnie zabiegiem Autora jest nawiązanie w rozdziale pierwszym do teorii fraktali. Autor omawia fraktalność zjawisk w przyrodzie, przechodząc następnie do konstatacji, iż tę samą zasadę można dostrzec w organizacji różnych form życia społecznego na poszczególnych jego poziomach.

W rozdziale drugim Autor odnosi się do problematyki dość zróżnicowanej, rozpoczynając rozważania od charakterystyki „dyspozycyjności” - jednego z kluczowych pojęć wyróżniających omawiane subsystemy z innych grup społecznych. „Porządkuje” również problematykę badań podejmowanych dotychczas oraz klasyfikuje grupy ze względu na specyfikę systemu społecznego, w którym zostały powołane do życia¹. W tej części Autor podnosi wciąż aktualną kwestię uzawodowienia grup dyspozycyjnych, który to proces można uznać za jeden z najważniejszych czynników ich zmiany. Warto odnotować, iż w rozdziale drugim omawia się również „wzory społeczne” wybranych grup dyspozycyjnych. W podejściu Autora, w którym wskazuje „jak być powinno”, dostrzec można weberowskie inspiracje „typami idealnymi”. Omawiany podrozdział wydaje się mieć istotne znaczenie w kontekście opisywanej szeroko przez socjologów niepewności towarzyszącej ludziom w konstruowaniu tożsamości, która budowana jest, między innymi, w drodze identyfikacji z pełnioną rolą zawodową. W płynnym, niepewnym, wieloznacznym świecie, pocieszające jest istnienie jasno sformułowanych standardów „jak być powinno”. Autor zatem „wydobywa” na jaw owe społeczne oczekiwania, potwierdzając istnienie standardów, które powinny być respektowane.

Część trzecia książki dotyczy uwarunkowań naboru kandydatów, wymagań formułowanych odnośnie do ich cech psychicznych i fizycznych oraz kompetencji, a także sposobów kształcenia członków grup dyspozycyjnych. Podejście Autora polega w tym przypadku raczej na wskazywaniu wspólnych dla poszczególnych podsystemów mechanizmów dotyczących naboru, wymagań psychofizycznych czy procesu kształcenia. W ten sposób Autor konsekwentnie uzasadnia sens ujmowania poszczególnych grup w ramach wspólnej subdyscypliny badawczej.

W części czwartej Autor „Grup dyspozycyjnych....” przywołuje wyniki badań społecznych, omawiając specyfikę działania poszczególnych grup, wskazując na podobieństwa i różnice dotyczące mechanizmów ich działania. Jeden z podrozdziałów po-

¹ J. Maciejewski, Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014, s. 66.

święcony jest udziałowi kobiet w grupach dyspozycyjnych. Zmiana, jakiej podlegają grupy polega, między innymi, na wzroście ich różnorodności. Coraz szerszy nabór kobiet rodzi nowe zjawiska w relacjach międzyludzkich, wymusza adaptacje na poziomie prawa, logistyki i edukacji, co zauważa Autor. Rozdział czwarty kończy się omówieniem walorów aplikacyjnych socjologii grup dyspozycyjnych.

W „Zakończeniu” Autor omawia perspektywę socjologii grup dyspozycyjnych. Uważa, że dyscyplina będzie się rozwijać, gdyż taki (rozwojowy) charakter mają zagrożenia, które dotyczą społeczeństwo. Ludzie stają się coraz bardziej świadomi czynników ryzyka i wrażliwi na doniesienia o zagrożeniach. Są skłonni zatem oddawać pole wyspecjalizowanym służbom, których zadaniem jest roztoczenie parasola ochronnego nad ich bezpieczeństwem osobistym, mieniem, nawet za cenę ograniczania praw osobistych, prywatności etc.

W podsumowaniu warto polecić omawianą książkę akademikom, zajmującym się w pracy dydaktycznej i naukowej problematyką bezpieczeństwa. Książka napisana jest klarownym stylem, językiem przystępnym nie tylko dla specjalistów, ale również dla studentów. Można potraktować ją wręcz jako kompendium użytecznych informacji na temat różnych systemów militarnych, paramilitarnych i cywilnych.

Na koniec powtórzę tezę sygnalizowaną na początku recenzji, która uzasadnia ważność tej pozycji wśród innych opracowań dotyczących grup dyspozycyjnych. Żyjemy w świecie, w którym wciąż od nowa przypomina się ludziom o wszechobecnym zagrożeniu, wobec którego jednostka czuje się bezradna. Musi ona coraz bardziej polegać na profesjonalistach wyspecjalizowanych w zapewnianiu bezpieczeństwa. W istocie zatem, potrzeby społeczne związane z pracą członków grup dyspozycyjnych rosną. Wzrasta także zapotrzebowanie na wiedzę o funkcjonowaniu owych grup w zakresie doboru zawodowego kandydatów, szkolenia ich członków, doskonalenia zawodowego, efektywności funkcjonowania, problemów społecznych etc. Na te wszystkie potrzeby odpowiada omawiana książka dr. hab. Jana Maciejewskiego.

NOTA BIOGRAFICZNA

dr Beata KATARZYNA CZUBA (plk rez.) – adiunkt n-d na Wydziale Cybernetyki Wojskowej Akademii Technicznej. Zainteresowania naukowe: grupy dyspozycyjne, psychologia i socjologia emocji, problematyka gender. Autorka ok. 50 artykułów naukowych. W 2015 r. planowane wydanie 2 książek „*Kobiety w wojsku. Przystosowanie zawodowe, emocje, relacje społeczne. Studium socjologiczne*”, „*Generalowie w Wojsku Polskim*” - Wydawnictwo Wojskowej Akademii Technicznej. Zakończony w 2012 r. grant nt. „*Adaptacja zawodowa kobiet żołnierzy*” (NCBiR). Współautorka filmów edukacyjnych (używanych w wojsku) pt. „*Jak radzić sobie z molestowaniem seksualnym w wojsku*” i „*Uwaga stereotyp*”.